

1. Adolf Hyla, Brat Albert (mal. 1963).

PISMA
ADAMA CHMIEŁOWSKIEGO
(BRATA ALBERTA)

Wydał, wstępem i przypisami opatrzył
Ks. ALFONS SCHLETZ

1 9 6 5

WSTĘP

Spośród kandydatów na ołtarze ostatnich stu lat nikt nie posiada tak bogatej bibliografii, co Adam Chmielowski, późniejszy Brat Albert. Zajmowali się tą ciekawą postacią historycy sztuki, historycy Kościoła, filozofowie, literaci, artyści. Nie podajemy tu życiorysu Chmielowskiego, w chronologii zorientuje nas niżej podany schemat biograficzny.

Adam Chmielowski nie był pisarzem, bibliografia jego prac drukowanych zawiera zaledwie kilka pozycji. Jako młody artysta pisze artykuł *O istocie sztuki* (1878), potem opracował *Przewodnik (większy) do Reguly III-go Zakonu Ś. Franciszka Serafickiego* (1888), który wywołał dość ostrą krytykę ze strony bernardyna i replikę autora („Echo Trzeciego Zakonu św. Franciszka”, 1888). Do dalszych prac zaliczyć trzeba referat Br. Alberta o tercjarstwie i kilka sprawozdań, drukowanych oddzielnie lub w prasie codziennej. Znajdzie je czytelnik w niniejszym zbiorze.

Do historii przeszedł Chmielowski niewątpliwie jako niepospolity artysta. Jego obrazy są odzwierciedleniem jego duszy. Bardziej jednak znanym się stał jako tercjarz i założyciel dwóch zgromadzeń zakonnych — Braci Albertynów i Sióstr Albertynek.

Rodziny duchowne i przyjaciele Brata Alberta, a zwłaszcza Siostry Albertynki skrzętnie i starannie przechowywali to wszystko, co pisał ich założyciel na najmniejszych nawet skrawkach papieru lub obrazkach. Mało natomiast zachowało się listów, pisanych do braci.

Przemówi w tym zbiorze po raz pierwszy Adam Chmielowski — artysta i Brat Albert — tercjarz, założyciel, ojciec nędzarzy i wdziejczonych, człowiek o głębokim życiu wewnętrznym. A chociaż ta spuścizna nie jest bogata w ilość, warto ją przekazać potomności, zwłaszcza służyć będzie synom i córkom duchownym.

Z listów, pisanych do Lucjana Siemieńskiego, poznajemy młodego studenta monachijskiej akademii malarskiej, jego profesorów i mistrzów, jego poglądy na sztukę. Prawie wszystkie listy do Siemieńskiego drukował ks. Konstanty Michalski w swej książce: *Brat Albert* (Kraków 1946). Ten sam autor zajął się przed ostatnią wojną uporządkowaniem chronologicznym listów Brata Alberta do Lucjana Siemieńskiego (Księga Pamiątkowa na dziewięćdziesięciolecie dziennika „Czas”, Kraków—Warszawa 1938 s. 94—97) i tak drukarz przedrukował je we wspomnianym życiorysie.

Porządek chronologiczny podany przez ks. Michalskiego uległ drobnym zmianom wskutek odnalezienia dwóch listów nieznanymi do Siemieńskiego. Poprawiono również w obecnym wydaniu tekst według oryginałów, względnie uwierzytelnionych odpisów. U ks. Michalskiego wkradły się drobne nieścisłości, bo korzystał z odpisów maszynowych z Archiwum Braci Albertynów.

Wydawca pism starał się sięgnąć do autografów-oryginałów Adama Chmielowskiego. W wypadkach, gdzie oryginał był nieosiągalny, korzystał z odpisów uwierzytelnionych, fotokopii lub druków. Zaznaczono to na początku każdej pozycji.

Po raz pierwszy ukazują się w druku listy Brata Alberta do Braci Albertynów i Sióstr Albertynek. Znaczna większość tych ostatnich skierowana jest do s. Bernardyny (Marii Jabłońskiej), starszej Zgromadzenia Sióstr Albertynek, utrzymywane w tonie dość sentymentalnym. Tytułuje ją stale „Dynka”, zdrobniale od „Bernardyna”. Siebie nazywa „tatkem” lub „tatusiem” w przeciwieństwie do „ojca”, tj. ks. Czesława Lewandowskiego. Listy do s. Bernardyny zostały ostatnio częściowo wykorzystane w pracach Marii Winowskiej i s. Ambrozji Stelmach.

Do cennych pozycji należą niewątpliwie projekt konstytucji Brata Alberta, przechowywany w Archiwum Braci Albertynów, oraz dwa notatniki rekolekcyjne i zapiski, znajdujące się w Archiwum Sióstr Albertynek. Te ostatnie rzucają nowy snop światła na postać Ojca ubogich, na jego życie wewnętrzne oraz wpływ św. Jana Bożego na duchowość Chmielowskiego.

Z pism urzędowych uwzględniono ważniejsze i w obecnych warunkach pracy dostępne.

Zbiór niniejszy zawiera następujące pozycje:

I. Listy do osób i instytucji świeckich.

- 1 do Komitetu Francusko-polskiego
- 21 do Lucjana Siemieńskiego
- 1 do Ludwika z Potockich Siemieńskiej
- 1 do Józefa Brandta
- 1 do Józefa Chelmońskiego
- 1 do Heleny Modrzejewskiej
- 2 do Józefy Krzyżanowskiej (pierwszy z nich ilustrowany)
- 1 do rodziny (kuzynek)
- 1 do dyrekcji Tow. Przyjaciół Sztuk Pięknych
- 2 do Seweryna Böhma
- 1 do Marii z Kłopotowskich Chmielowskiej
- 4 do Konstancji z Zamoyskich Sanguszkowej
- 1 do ks. infułata Stanisława Waleczyńskiego
- 1 do Anieli Twardowskiej
- 1 do Marii Zamoyskiej

II.

26 listów do Braci Albertynów

III. Listy do Sióstr Albertynek

91 do s. Bernardyny (Marii Jabłońskiej)
12 do innych sióstr

IV. Pisma urzędowe (wybór), obejmuje 15 pozycji

V. Pisma drukowane w czasopiśmie, prasie codziennej, rękopisy odnoszące się do początków zgromadzeń, projekt konstytucji, przekład *Ostrożności duchownych*, notatki rekolekcyjne i wspomnienia etc.

Archiwum Sióstr Albertynek w Krakowie posiada jeszcze inne autografy Brata Alberta, lecz po bliższym badaniu okazało się, że są to wypisy z książek duchownych. Nadto zawierają one szereg wzorów pism urzędowych. Z tego tytułu nie włączono je do niniejszego zbioru. Do autografów Brata Alberta należą sprawozdania z odbytych konferencji św. Jana Kantego w Krakowie z okresu, kiedy był sekretarzem (30 VI — 23 XI 1888).

Wydanie pism Brata Alberta napotyka na duże trudności. Autor pisze często na skrawkach papieru, prawie zawsze bez interpunkcji, posługując się myślnikami. Listy w przeważającej części są niedatowane, stąd trudno przyszło ustalić chronologię. W wydanych zbiorze zmodernizowano pisownię, pozostawiając język i styl oryginalny autora. Opuszczono wszędzie na początku lub końcu listu zamiast podpisu znak krzyżyka.

Siostronom Albertynkom i Instytucjom dziękuję uprzejmie za udostępnienie pism Adama Chmielowskiego, a szczególną wdzięczność pragnę wyrazić Siostrze Magdalenie Kaczmarzyk i Pani Jadwidze Broczkowskiej za pomoc w kwerendach.